

Міністерство освіти та науки України
ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства

Термінологічний словник
з „ІСТОРИЇ ЗАРУБІЖНОЇ СОЦІОЛОГІЇ”
(для студентів напряму підготовки 6.030101 – „соціологія”)

Розробник:
канд. філос. наук, доцент
Гайналь Т.О.

Івано-Франківськ, 2017

Емпіричний – той, що засвідчується органами чуття та дається нам через досвід.

Теоретичний – той, що є результатом інтелектуальних зусиль.

Апріорний – додосвідний, передує досвіду.

Теоретичне соціологічне знання – знання про об'єкти соціальної реальності, їхні цілісні системні характеристики, яке отримане завдяки застосуванню методів наукового дослідження та раціоналізованих теоретичних засобів (понять, логічних конструкцій).

Емпіричне соціологічне знання – знання про соціальні процеси та явища, яке отримане за допомогою емпіричних методів дослідження (опитування, спостереження, експеримент, вибірковий метод, контент-аналіз та ін).

Методологія – сукупність методів.

Метод – шлях, спосіб досягнення чого, вирішення проблем тощо.

Методологія соціології – система принципів, методів і стратегій, які використовуються для одержання нового соціологічного знання, його інтерпретації та практичного застосування.

Інтерпретація – метод гуманітарного пізнання, який полягає в тлумаченні чого, розкритті його змісту.

Соціальний номіналізм – позиція, згідно з якою суспільство зводиться до сукупності індивідів та взаємодій між ними.

Соціальний реалізм – позиція, згідно з якою суспільство не зводиться до сукупності індивідів та взаємодій між ними, а є надіндивідним та позаіндивідним цілим.

Аномія – термін, введений Е.Дюркгаймом для опису стану суспільства, що характеризується розпадом системи традиційних цінностей і норм, браком чіткої моральної регуляції поведінки індивідів.

Інстинктивізм – напрям у соціології, який здійснює спробу пояснення соціальних явищ і процесів через звернення до вроджених інстинктів людини, до біологічної природи людини.

Вертикальна соціальна мобільність – зміна становища індивіда, яка спричинює підвищення або пониження його соціального статусу.

Горизонтальна соціальна мобільність – зміна становища індивіда, яка не спричинює підвищення або пониження його соціального статусу.

Соціальна революція – докорінний переворот у житті суспільства, який призводить до ліквідації віджилого суспільного ладу та утвердження нового.

Соціальна дія – дія індивіда, яка має індивідуальний сенс та орієнтована на інших.

Соціальна мобільність – рух індивідів, груп індивідів чи соціальних об'єктів між різними позиціями в ієрархії соціальної стратифікації.

Соціальна спільнота – реально існуюча сукупність індивідів, що виділена на підставі певної ознаки та яку можна емпірично зафіксувати.

Соціальний інститут – сталий механізм самоорганізації спільного соціального життя людей (сім'я, освіта, політика, економіка та ін.).

Соціологізм – принцип специфічності та автономності соціальної реальності, визнання домінування її над окремими індивідами.

Відчуження – відчуття індивідом віддалення, відокремлення від ситуації, групи чи культури.

Ідеальний тип – поняття, що введене М.Вебером на позначення зразка, умоглядної конструкції, якої насправді не існує, але до якої треба прагнути.

Соціологія – найзагальніша система взаємозв'язків і взаємин між людьми, в яких проявляється їхня взаємозалежність одне від одного та які склалися історично; об'єднання людей, яке займає певну територію, відрізняється своєю культурою та соціальними інститутами.

Протосоціологія – доконтівський період розвитку соціального знання, підготовчий період до виникнення соціології як окремої науки (триває з античності до 30-х років XIX ст.).

Соціальний факт – спосіб дії, чітко визначений чи ні, що здійснює на індивіда примусовий зовнішній тиск, водночас існуючи не залежно від нього.

Позитивізм – напрям в філософії та соціології, який започаткований в 30-х роках XIX ст. О. Контом; методологічна позиція у суспільних науках і соціології зокрема, яка впливає з розуміння суспільства та його закономірностей за аналогією до природи. Соціологія, як і решта суспільних наук, має будуватися за зразком природничих наук, а результати її пошуку мають бути одержані за допомогою застосування наукових методів, збирання та аналізу емпіричних даних.

Соціальна статика – складова соціології (згідно з О. Контом), яка вивчає умови існування, будову суспільства, його компоненти.

Соціальна динаміка – складова соціології (згідно з О. Контом), теорія суспільного розвитку, головне завдання якої – вивчення послідовності розвитку соціальних явищ, використання знань про суспільство для вирішення конкретних проблем.

Соціальний клас – великі групи людей, які відрізняються: 1) місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва; 2) зв'язком із засобами виробництва; 3) роллю в суспільній організації праці; 4) способами одержання і розмірами тієї частки суспільного багатства, яка є в їхньому розпорядженні.

Соціально-економічна формація – історичний тип суспільства, цілісний „соціальний організм”, що базується на певному способі виробництва (первіснообщинна, рабовласницька, феодальна, капіталістична, комуністична).

Соціальна солідарність – сила, яка згуртовує суспільство, робить його цілісним завдяки суспільному розподілу праці (професійної спеціалізації) та соціалізації.

Соціальний закон – відносно сталий, систематично відновлюваний, необхідний, суттєвий зв'язок між соціальними явищами і процесами, який дозволяє пояснити минуле і сучасне, а також прогнозувати майбутнє.

Суспільство – найзагальніша система взаємозв'язків і взаємин між людьми, в яких проявляється їхня взаємозалежність одне від одного та які склалися історично; об'єднання людей, яке займає певну територію, відрізняється своєю культурою та соціальними інститутами.

Традиційна соціальна дія – дія, яка вчиняється за звичкою.

Афективна соціальна дія – дія, що визначається емоціями та почуттями.

Ціннісно-раціональна соціальна дія – дія, що визначається свідомою вірою у певну цінність поведінки незалежно від її успіху.

Цілерациональна соціальна дія – дія, що визначається очікуванням певної поведінки інших людей та використанням цього очікування як засобу для досягнення раціонально регульованих цілей з метою досягнення успіху.

Індивід – одиничний представник людського роду, окрема людина.

Людина – представник біологічного виду *Homo sapiens*, що є носієм якостей та особливостей, якими він відрізняється від інших живих істот (специфічна тілобудова, здатність до абстрактного мислення, членороздільна мова та ін.).